

„Használati útmutató” a kutatói szemléletmód kialakításához a tudásalapú társadalmak pedagógusképzésében – Könyvismertetés

Csikos Csaba (2020). *A neveléstudomány kutatómódszertanának alapjai*. Elte Eötvös Kiadó, p. 118, Budapest. ISBN 978-963-489-248-9
https://www.eltereader.hu/media/2020/12/web_Csikos-Csaba_Bevezetes_.pdf

Flick-Takács Nikolett

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar Neveléstudományi Tanszék

A 21. század tudásalapú társadalmá nemcsak a gazdaság és munkaerőpiac terén, hanem a pedagógusoktól is egyfajta új szemlélet elsajátítását követeli meg (Csapó, 2005, 2015; Ollé, 2012). A kutatás – fejlesztés – innováció hármában az egyetemeknek alapvető jelentősége van, amelyek alól a pedagógusképzés intézményei sem kivételek (Kraiciné, 2009). A kutatás és fejlesztés összekapcsolása azonban nem kis kihívás, hiszen a neveléstudományi gyakorlatban a tudományos eredmények csupán kis mértékben hasznosulnak (Csapó, 2020). A probléma megoldására a kutatók (és több nemzetközi jó gyakorlat, például a finneké is) a pedagógusképzés kutatás alapú formáját szorgalmazzák a hagyományos merev, kizárólag tudásközvetítésen alapuló felfogással szemben (Hercz, 2008, 2012; Csapó, 2015, 2020).

A szemléletbe jól illik Csikos Csaba (2020) *A neveléstudomány kutatómódszertanának alapjai* című kutatómódszertan-jegyzete, amely kifejezetten az alapszakos pedagógusképzésben tanuló kisgyermeknevelő, óvodapedagógus és tanító szakos hallgatók számára készült. A könyv műfaja tudományos ismeretterjesztés. Bár a neveléstudomány bővelkedik olyan kutatómódszertani gyűjteményekben és szakkönyvekben, amelyek segítségével a tudományos megismerés világának kapuja előtt álló hallgatók részletekbe menően megismerhetik a kvalitatív és kvantitatív kutatási paradigmákat, hazánkban egyedülálló, hogy ennyire aktuális, tömör és informatív mű született kifejezetten a pedagógusjelöltek kutatómódszertani tanulmányainak megalapozására. A bemutatásra kerülő mű jelentőségét az is igazolja, hogy a szerző saját több évtizedes oktatói és kutatói gyakorlatára építve mutatja be a

neveléstudomány területén felhalmozott kutatásmódszertani szakkönyvek¹ alapvető tudásanyagát, mindazt egyetlen, átfogó könyvben rendszerezve, nagy hangsúlyt fektetve a pedagógiai aspektusra.

A jegyzet összesen 120 oldal terjedelmű, amely öt tartalmi fejezetre tagolódik. Ezekben megismerkedhetünk (I.) a neveléstudományi kutatások alapkérdéseivel, (II.) neveléstudományi kutatási stratégiákkal, (III.) az adatgyűjtés és (IV.) az adatelemzés módszereivel, valamint (V.) a tudományos publikációk jellemzőivel.

A könyv terjedelme és a főbb fejezetek alapján látható, hogy a jegyzetnek nem célja a kutatómódszertan minden szegmensének tudományos ismeretése, a pedagógusképzésben azonban funkciója vitathatatlan, hiszen célul tűzi ki az alapszakos pedagógus hallgatók kutatómódszertani tanulmányainak megalapozását. Így tehát elsősorban kisgyermeknevelő, óvodapedagógus, valamint tanító szakos hallgatók, valamint a neveléstudomány területén dolgozók és tanulók számára szolgál releváns és hasznos tudással a könyv. A tudásanyag átadása három szinten történik:

- a) *elméleti tudás* szintjén a kutatómódszertani szaknyelv megismerésével, a kutatási stratégiák, módszerek megosztásával, a mintavételi eljárások és tudományos publikáció műfajainak ismertetésével
- b) *gyakorlati* szinten a pedagógus hallgatók tudományos kutatásában, diák-köri és szakdolgozatának megírásában nyújt segítséget (V. fejezet),
- c) *attitűdök formálása* terén a tudományos szemléletmód kialakítására törekszik a kutatási jelenségek és a pedagógiai gyakorlat összekapcsolásával, amelyhez számos gyakorlati pedagógiai példát sorakoztat fel.

Az első fejezetben az olvasó a tudományosság alapjaival, a neveléstudomány sajátosságaival ismerkedhet meg. A szerző bemutatja a kvalitatív és kvantitatív kutatási irányzatokat, a tudományos szövegek felismerésének és feldolgozásának sajátosságait, valamint a kutatás tervezésének olyan fontos mozzanatait, mint a kutatási kérdés- és hipotézis felvetés, mintavételezés és kutatásetikai alapelvek. A fejezetben gyakorlatközeleli példákkal szemlélteti az elméleti tartalmi elemeket, így például az analitikusság tudományos alapelvét az olvasó pedagógiai szituáción keresztül értelmezheti, együtt gondolkodva a szerzővel: „*ezek a tanulók nagyon motiváltak, és gyönyörűen olvasnak*” (p. 13). A fejezet azért is hasznos a tudományos szemléletmód kialakításában, mert az imént illusztrált módon, gyakorlati példákon keresztül irányítja a pedagógusjelölt gondolkodását olyan irányba, amelyben a pedagógiai szituációkat, probléma helyzeteket kutatói szemmel kutatási problémákban tudja majd azonosítani.

A második fejezet a főbb neveléstudományi kutatási stratégiákat tárgyalja, amely a maga tömörségével (18 oldal) gyors és egyszerű útmutatás lehet a hallgatók számára, amikor a képzésben eljutnak arra a pontra, hogy feltegyék maguknak a kérdést: milyen műfajú szakdolgozatot írjak? Az olvasó megismerheti az elméleti és empirikus kutatások sajátosságait a neveléstörténeti

¹ Például: Kutatás-módszertani Kiskönyvtár sorozat

kutatások, dokumentumelemzés, felmérések (longitudinális, keresztmetszeti és trendvizsgálatok), internetalapú kutatások, pedagógiai kísérletek és akciókutatások mentén.

A fejezetben találkozhatunk a már megszokott módon, mindenki számára ismerős, és időnként humoros gyakorlati példákkal is (lásd p. 41), de találhatunk utalásokat az egyes stratégiák szakdolgozati szinten történő alkalmazására, illetve megismerhetjük az egyes stratégiák alkalmazásának előnyeit és hátrányait is.

Az adatgyűjtés módszerei közül a szerző a pedagógiai kutatásokban leggyakrabban használt kérdőív-, interjú-, megfigyelés- és teszt módszereit emeli ki és ismerteti. A fejezetben az olvasó megismerheti az egyes módszerek alkalmazásának módját és dilemmáit a pedagógia hétköznapi szituációiból merített és illusztrált esetekkel, mégis tudományos szemszögből vizsgálva. Így történik ez a nyílt és zárt végű kérdések alkalmazásának szemléltetése esetében is a kérdőívfejlesztés kapcsán, amelyet humoros példával szemléltet a szerző (p. 61).

A szerző az adatelemzés módszereinek bemutatása során elkülöníti a kvalitatív és kvantitatív adatelemzési eljárásokat, de rávilágít ezek vegyes alkalmazásának lehetőségére is. A fejezetben az olvasó aktuális információkat és gyakorlati segítséget találhat a kvalitatív tartalomelemzés új lehetőségeiről, például az Atlas.ti szoftver alkalmazásáról. A szerző nem mélyül el az egyes kvalitatív adatelemzési eljárások részleteiben, azok számára pedig, akik tovább elidőznének egy-egy témában, további irodalmat ajánl. Bővebben kerülnek azonban kifejtésre a fejezeten belül a kvantitatív adatelemzés leíró statisztikai és összehasonlító elemzési lehetőségei, amelyeket neveléstudományi kutatások publikációinak reprodukált ábráival és táblázataival illusztrál.

Az utolsó, ötödik fejezet a tudományos publikációk műfajait mutatja be, elhelyezve azok között a szakdolgozatot is. A jegyzet korábbi fejezeteinek tartalmára építve három szakdolgozati műfajt jelöl ki, és azok ismertetését követően gyakorlati tippeket is nyújt a szakdolgozatírás előtt álló pedagógus jelölteknek az alkotótevékenység megkezdéséhez, az *academic writing*, (Csíkos, 2020, p. 102) elsajátításához.

A tudományos, kutatói szemléletmód kialakítása céljából Csíkos Csaba jegyzete jó alapirodalma lehet pedagógusjelöltek kutatómódszertan kurzusainak. Fő jellegzetességei a pedagógusképzésben való alkalmazhatóság szempontjából a következők:

- *alapozó jelleg*: összhangban a hazai tantervfejlesztés szemléletével a felsőoktatás szintjén is lehetővé teszi a spirális tudás konstruálást, amelynek első lépcsőfoka lehet a jegyzet tartalmának elsajátítása,
- *autentikusság*: pedagógusjelöltek számára pedagógiai szituációkon keresztül szemlélteti az egyes kutatómódszertani fogalmakat, jelenségeket, stratégiákat,
- *tömörség*: egyetlen jegyzet formájában tartalmazza a neveléstudomány területén tanulók és kutatók számára legszükségesebb kutatómódszertani ismereteket,

- érthetőség: a jegyzet fejezetei könnyen olvashatók, amelyben a teoretikus szövegrészek folytonosságát humoros, szemléletes példák törik meg,
- *hitelesség*: a tömörség és érthetőség kritériuma önmagukban akár a hitelesség rovására is mehetnének, hiszen, ahogy minden tankönyv megírásakor, a kutatósmódszertan esetén is komoly dilemma, hogy hogyan egyszerűsíthető és rövidíthető le egy olyan téma, amely ennyire szerteágazó és ennyire komoly elméleti alapokra épül. A *neveléstudomány kutatósmódszertanának alapjai* című könyv jó megoldást talált a problémára a fejezetekben történő kitekintésekkel, így a mű egyaránt megállja a helyét a neveléstudományi kutatásokban jártas és kevésbé tapasztalt kutató(jelölte)k között is.
- *aktualitás*: a szakdolgozatírás és tudományos kutatások kivitelezése szempontjából napjainkban népszerű felületeket és eljárásokat mutatja be (például az Atlas.ti szoftver használata, a Google Tudós használata tudományos szövegek gyűjtésére és idézésére).

A könyv önálló feldolgozás által, valamint felsőoktatási kutatósmódszertani témájú kurzusok részeként beépítve egyaránt megállja a helyét.

A tudományos szemléletmód kialakítása érdekében a tudomány „művelésére” az abban való aktív és interaktív részvételre is szükség van, ebben pedig fontos szerepe lehet a könyvben is bemutatott gyakorlatközeli kutatási problémáknak és a humorral kiemelt tipikus hibák elkerülésének. Így például a 15. oldalon az olvasó megismerheti a tudományos megismerés jellemzői között az eredmények hasznosíthatóságának elvét, amelynek ellenpéldájaként a szerző a Citrom-Nobel-díjat ismerteti meg az olvasóval, ezzel biztosítva, hogy ezt a szempontot ne tévessze szem elől a kutató, hacsaknem az említett tróféára pályázik.

A bemutatott jegyzethez jól kapcsolhatók a kutatósmódszertanban való elmélyülést segítő aktív tanulási módszerek, úgy, mint akár a mozaik módszer egy-egy mintavételi eljárás előnyeinek megvitatására; esetmegbeszélések, viták, gondolattérképek a tudományos témák feltérképezésére, az önálló tanulás segítésére önellenőrző online tesztek, hipotézisek gyűjtése csoportokban adott kutatási kérdésekben.

A pdf formában megjelent könyv nagy előnye – kiváltképp a koronavírus-járvány idején elterjedt távoktatás, de akár a kialakulóban lévő blended-típusú képzések keretein belül is –, hogy a hallgatók számára a navigációt megkönnyíti a dokumentumon belüli keresés lehetősége, valamint az olvasást, megértést segítő kreatív tipológiai megoldások.

Összefoglalóan elmondható, hogy *A neveléstudomány kutatósmódszertanának alapjai* című jegyzet praktikus minden olyan leendő pedagógusnak és a neveléstudomány iránt érdeklődőnek, aki korábban nem foglalkozott kutatással, de szakdolgozatának elkészítéséhez vagy a kutatói munkájához szeretné elsajátítani a tudományos megismerés és szövegalkotás fortélyait, valamint olyan pedagógusképzésben dolgozó oktatóknak, akik szeretnék felkészíteni hallgatóikat a tudományos kutatómunkára és a szakdolgozat vagy TDK-, OTDK-dolgozat írására.

Irodalom

- Csapó, B. (2005). Tanuló társadalom és tudásalapú oktatási rendszer. In Komlóssy, Á. (Ed.), *Ismeretek és képességfejlesztés. A 42. Szegedi Nyári Egyetem Évkönyve* (pp. 5--21). Tudományos Ismeretterjesztő Társulat.
- Csapó, B. (2015). A kutatásalapú tanárképzés: nemzetközi tendenciák és magyarországi lehetőségek. *Iskolakultúra*, 25(11), 3–16. <https://doi.org/10.17543/ISKKULT.2015.11.3>
- Csapó, B. (2020). Bevezetés: Neveléstudományi kutatás és a tudományos eredmények alkalmazása. *Magyar Tudomány*, 181(1), 3–10. <https://doi.org/10.1556/2065.181.2020.1.1>
- Csikós, Cs. (2020). *A neveléstudomány kutatómódszertanának alapjai*. ELTE Eötvös Kiadó.
- Falus, I. (1993, Ed.). *Bevezetés a pedagógiai kutatások módszereibe*. Keraban Kiadó.
- Hercz, M. (2008). Professzionális tanárképzés az Európai Unióban 1. Finnország, Hollandia, Németország és az Egyesült Királyság példája. *Iskolakultúra*, 18(3–4), 96–123. http://real.mtak.hu/58940/1/9_EPA00011_iskolakultura_2008-3-4.pdf
- Kraiciné Szokoly, M. (2009). Az élethosszig tartó tanulás kihívásai: középpontban a tanuló szervezet. *Iskolakultúra*, 19(12), 131; 143. <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/download/20949/20739>
- Ollé, J. (2012). A tudás alapú társadalom iskolája. *Információs Társadalom*, 12(3), 7–14. <https://doi.org/10.22503/inftars.XII.2012.3.1>

Flick-Takács Nikolett: <https://orcid.org/0000-0003-3201-5779>